

چکیده پژوهش بررسی فصلنامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی

۹۲ شماره در یک نگاه

۹۲

رشد

بهار ۱۳۹۰ شماره هشتم

مقدمه

مجلات رشد که قدمتی نزدیک به نیم قرن دارند، در ایران معروفترین نشریات کمک آموزشی محسوب می‌شوند. شمارگان مجموعه مجلات رشد (۳۳ میلیون

■ ابراهیم اصلانی

عضو شورای برنامه‌ریزی و کارشناسی رشد آموزش ابتدایی

نسخه در سال تحصیلی ۸۹-۸۸) در نوع خود بی‌نظیر و قابل توجه است. در حال حاضر، ۳۲ عنوان مجله برای گروه‌های مخاطب گوناگون و با دوره انتشار: ماهانه، فصلی و سالانه چاپ و منتشر می‌شود. براساس سند «اهداف، راه‌بردها و ساختار نشریات رشد» برای هر مجله، هدف‌ها و راه‌بردهای مشخصی تعیین شده است.

مجلات تخصصی رشد که در دو حوزه علوم پایه و علوم انسانی منتشر می‌شوند، اهداف عمده تکمیل و تقویت برنامه‌های آموزشی، رشد استعداد و

خلاقیت، تقویت هویت دینی و ملی، کمک به تبادل تجارب و ارتقای دانش عمومی را دنبال می‌کنند. انتشار این گروه از مجلات از سال ۱۳۶۲ و زیر نظر دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش آغاز شده است. از سال ۱۳۷۶ با انتقال مجلات تخصصی رشد به دفتر انتشارات کمک‌آموزشی، کارکردهای مطبوعاتی و رسانه‌ای آن‌ها بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی که تا تابستان سال ۱۳۷۶ عنوان آن رشد آموزش ادب فارسی بوده، از مجلات تخصصی رشد است. انتشار این مجله از سال ۱۳۶۴ آغاز شده است و تاکنون (زمستان ۸۸) ادامه دارد.

بیان مسئله

در طول ۲۳ دوره انتشار فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی، این مجله فراز و نشیب‌های فراوانی را به خود دیده است. ترکیب و تنوع مطالب فصل‌نامه در سال‌های گوناگون، متفاوت بوده و متناسب با سلايق

سردبیر و اعضای هیئت تحریریه تغییر کرده است. در سال‌های اخیر، افزایش قابل توجه مقاله‌ها و اختصاص بیش از ۹۰ درصد حجم مجله به چاپ مقاله‌های دریافتی، شرایط خاصی را به وجود آورده است.

شیوه پژوهش

این پژوهش به شیوه پژوهش کیفی و از طریق کدگذاری داده‌ها انجام شده است. در ابتدای پژوهش، فرضیه‌ها به صورت کلی و مطابق با آنچه در عنوان پژوهش آمده، مطرح شد. در ادامه، براساس مؤلفه‌ها و مصداق‌هایی که از نشست پژوهشگر و همکاران وی با مدیران دفتر انتشارات کمک‌آموزشی به دست آمده بود، پرسش‌هایی طرح و با کارشناسان و صاحب‌نظران مصاحبه‌های عمیق صورت گرفت و پاسخ و دیدگاه‌های کارشناسان، مستندسازی شد.

از روی این گزارش مستندسازی‌شده براساس نظریه گراندد تئوری، پژوهشگر به جای آزمودن تئوری موجود، به تدوین یک تئوری که در این جا تصمیمی مدیریتی است، پرداخت. پس از گردآوری داده‌ها، کدگذاری محوری صورت گرفت.

در کنار موارد بیان شده، قالب‌های نگارشی و مطبوعاتی فصل‌نامه از شماره ۱ تا

۹۲ مقایسه شد تا امکان ارزیابی این قالب‌ها در دوره‌های مختلف انتشار مجله فراهم آید.

تقسیم‌بندی مراحل انتشار فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی

فصل‌نامه رشد زبان و ادب فارسی

تا زمستان سال ۱۳۸۸ به شماره ۹۲ رسیده است. با احتساب:

۶ مجله‌ای که به صورت دو شماره با هم چاپ شده‌اند

– مجله‌های بدون شماره

– ویژه‌نامه‌هایی با شماره‌های مشترک

در واقع زمستان ۱۳۸۸، ۸۹ شماره از

مجله چاپ شده است. در این پژوهش، کل

دوره‌های انتشار فصل‌نامه (تا زمستان ۸۸) در

۴ مرحله (براساس ۴ نقطه عطف) و دو نقطه

بحرانی مرور می‌شود.

مرحله اول: آغاز انتشار مجله با سردبیری کیومرث صابری فومنی

عنوان مجله در آغاز انتشار در بهار ۱۳۶۴،

رشد آموزش ادب فارسی بوده است. از سال

۱۳۷۶ (شماره ۴۴-پاییز ۷۶) نام آن به فصل‌نامه

رشد آموزش زبان و ادب فارسی تغییر

می‌یابد. در این مرحله، سردبیر مجله کیومرث

صابری فومنی است که تا زمستان ۶۷ ادامه می‌یابد. نکات قابل توجه در این مرحله:

۱. اولین شماره مجله با تصویر سعدی بر

روی جلد، توضیح مختصر درباره هدف انتشار

مجله در صفحه فهرست و پیش‌گفتار در

صفحات ۴ و ۵ که اهداف مجله را با تفصیل

بیشتر بیان می‌کند، به چاپ می‌رسد.

۲. هدف از انتشار این مجله «در وهله

اول طرح و بررسی مسائل بنیادی ادبیات و

مطالب جنبی و مفید درس به‌منظور ارتقای

سطح معلومات معلمان و در مرحله بعد، ایجاد

ارتباط متقابل میان دبیران و معلمان ادبیات

فارسی و دفتر [تحقیقات و برنامه‌ریزی و تألیف

کتاب‌های درسی] به‌منظور تبادل تجارب و آرا

در زمینه آموزش ادبیات» بیان شده است.

۳. نکته بسیار جالب این است که نام

سردبیر در مشخصات و هیچ‌جا دیگر مجله

نیامده است. اگرچه گفته‌ها و شواهد نشان

می‌دهد که سردبیر، مرحوم کیومرث صابری

فومنی است. که در سال‌های بعد به گل‌آقا

شهرت یافت. اما هیچ اسمی از او نیست.

۴. در شماره اول، گفت‌وگوی مفصلی با

استاد احمد احمدی بیرجندی صورت گرفته

است که در آن اعضای شورای برنامه‌ریزی

ادبیات فارسی که در واقع اعضای هیئت

تحریریه مجله هم بوده‌اند، حضور دارند.

۵. علاوه بر شعری از شادروان امیری

فیروز کوهی، اشعاری با مضامین انقلاب و دفاع مقدس از افرادی مانند: سپیده کاشانی، جواد

محدثی، نصرالله مردانی، محمدخلیل جمالی

و م. زورق در سه صفحه درج شده است.

۶. گفت‌وگوها، میزگردها و مقاله‌های

مفصل، از ویژگی‌های رشد آموزش ادب

فارسی در مرحله اول است. به‌عنوان نمونه،

در شماره ۲، طرح دستور زبان فارسی در

۱۱/۵ صفحه به چاپ رسیده است. از همین

شماره، سؤال‌های کنکور هم چاپ می‌شود.

۷. در شماره ۳ (پاییز ۱۳۶۴) فراخوانی

چاپ می‌شود که در نوع خود جالب است. این

فراخوان که به نظر می‌رسد به قلم کیومرث

صابری نوشته شده، دبیران ادبیات فارسی

را به آموزش روش نگارش به رزمندگان و

دانش‌آموزان دعوت می‌کند.

۸. در شماره ۱۵ و ۱۶ (پاییز و زمستان ۶۷)

علاوه بر یادداشت کیومرث صابری، گزارش

میزگرد «زبان» آموزشی یا «ادب‌آموزی»؟

چاپ شده که در این میزگرد افراد معروفی چون:

دکتر جعفر شهیدی، بهاء‌الدین خرمشاهی، دکتر

غلامعلی حداد عادل، دکتر علی‌اشرف صادقی،

دکتر محمدجواد شریعت، رحیم ذوالنور و

نصرالله مردانی حضور داشته‌اند.

نقطه بحرانی اول: سال سرگردانی و بالاتکلیفی مجله

مرحله سوم: سردبیری دکتر محمدرضا سنگری

بار دیگر تغییر سردبیر، مرحله جدیدی را در روند انتشار مجله به وجود می آورد. این مرحله را می توان از یک نظر مرحله خاصی به حساب آورد و آن، تداوم سردبیری دکتر سنگری در طی ۱۵ دوره است. البته مابین این ۱۵ دوره، رویدادهای مهمی اتفاق افتاده است. محدوده زمانی مرحله سوم از بهار ۱۳۷۴ تا بهار ۱۳۷۶ (۳ دوره مجله) است.

۱۶. در بهار ۱۳۷۴ شماره ۳۶ منتشر می شود. به دلیل تغییر روند شماره گذاری مجله و تبدیل آن به سال تحصیلی، دوره نهم فقط شامل همین شماره است. از این شماره سردبیر و گروه جدید تحریریه معرفی می شوند.

۱۷. از شماره ۳۷ (پاییز ۱۳۷۴ - آغاز دوره دهم)، مبنای شماره گذاری به سال تحصیلی تغییر می یابد. در دوره دهم، سه شماره مجله چاپ می شود و تابستان ۷۴ بدون مجله است.

۱۸. از پاییز ۱۳۷۵ دوره یازدهم مجله شروع می شود. از این سال به بعد، روند انتشار منظم مجله استمرار یافته است.

مرحله چهارم: انتقال به دفتر انتشارات کمک آموزشی

مجله به ۸۰ افزایش می یابد. کاهش صفحات در یکی دو شماره بعد، نشانه ای از آغاز بحران جدید است.

۱۲. در این مرحله، تغییراتی در ترکیب نویسندگان مجله روی می دهد. اگرچه نام های شاخصی بین نویسندگان وجود دارد، اما تعداد آن ها به اندازه مرحله اول نیست.

۱۳. محتوای مجله هم از دگرگونی در امان نمی ماند. شاخص ترین وجه این نکته، یادبود بزرگان ادب است که از شماره ۲۷ (زمستان ۷۰) عنوان سایه خورشید به خود می گیرد. بررسی تغییرات محتوایی مجله در این مرحله نیاز به تأمل بیش تری دارد.

۱۴. در این مرحله به تدریج حجم صفحات مقالات بر سایر مطالب پیشی می گیرد.

نقطه بحرانی دوم: عدم انتشار مجله

۱۵. در سال ۱۳۷۳ بدون هیچ دلیل مشخصی، چاپ مجله متوقف می شود. به نظر می رسد مشکلات پیش آمده به حدی است که تصمیم گیری در مورد سردبیری و اعضای هیئت تحریریه جدید را به کاری سخت تبدیل کرده است. در انتشار مجدد (بهار ۷۴)، گروه آماده سازی و تولید مجله کاملاً عوض شده است.

از آغاز سال ۱۳۶۸ نشانه هایی از آشفتگی وضعیت مجله دیده می شود.

۹. در بهار ۶۸ مجله چاپ نمی شود. شماره ۱۷ و ۱۸ (تابستان و پاییز ۶۸) بدون سرمقاله یا پیش گفتار است. برای اولین بار، عناوین مطالبی از نشریه، روی جلد نوشته شده است. شکل مجله و ترکیب مطالب، نشان دهنده تغییرات آن به نسبت شماره های گذشته است. به نظر می رسد سردبیر عوض شده، اما هم چنان نامی از سردبیر در مشخصات مجله نیست و در شماره بعد (۱۹ و ۲۰ - زمستان ۶۸ و بهار ۶۹) نیز این وضعیت ادامه دارد.

۱۰. در شماره ۲۱ و ۲۲ (تابستان و پاییز ۶۹) که نام روح الله هادی به عنوان سردبیر آمده است و حتی در شماره ۲۳ (زمستان ۶۹). طرح روی جلد، عناوین مطالب و چینش آن ها نشان دهنده افت مجله است.

مرحله دوم: سردبیری روح الله هادی

تغییر سردبیر و آمدن سردبیر دوم، سر آغاز مرحله ای دیگر در تاریخچه فصل نامه رشد آموزش ادب فارسی محسوب می شود. این مرحله محدوده زمانی پاییز تا زمستان ۱۳۷۲ (۴ دوره مجله) را شامل می شود.

۱۱. از دوره هفتم (شماره ۲۷ - زمستان ۱۳۷۰) تا شماره ۳۳ (تابستان ۷۲) صفحات

انتقال مجلات تخصصی و از جمله فصل‌نامه رشد آموزش ادب فارسی به دفتر انتشارات کمک‌آموزشی، به دلایلی، نقطه عطف جدیدی در روند انتشار آن به حساب می‌آید، از جمله:

- افزایش جنبه مطبوعاتی مجلات

- منظم شدن روند انتشار

- هماهنگی مسائل مربوط به تولید و توزیع با سایر مجلات رشد

البته این موضوع تبعات منفی هم داشته است که مهم‌ترین آن، کاهش تدریجی ارتباط گروه تألیف کتاب‌های درسی با گروه تحریریه مجله حداقل در مورد تعدادی از مجله‌ها بوده است.

محدوده زمانی این مرحله از تابستان ۱۳۷۶ تاکنون است.

۱۹. شماره (۴۳- تابستان ۷۶) از دوره یازدهم در مرحله چهارم روند انتشار مجله قرار می‌گیرد. از سال تحصیلی ۷۶-۷۷ این موضوع تثبیت می‌شود. با این انتقال، نام مدیرکل دفتر انتشارات کمک‌آموزشی (سید محسن گلدان‌ساز) به‌عنوان مدیر مسئول در مشخصات مجله درج می‌شود.

۲۰. از شماره ۴۴ (پاییز ۱۳۷۶) با پیگیری اعضای هیئت تحریریه، نام مجله از **رشد آموزش ادب فارسی** به **رشد آموزش زبان و ادب فارسی** تغییر می‌یابد. این اقدام

تأکیدی بر اهمیت و جایگاه زبان فارسی است. ۲۱. از آغاز سال پانزدهم (شماره ۵۵- پاییز ۷۹) نام علیرضا حاجیان‌زاده به‌عنوان مدیر مسئول جایگزین می‌شود. از این شماره، با درج ۷۰۰۰ نسخه، تعداد شمارگان هم در صفحه فهرست می‌آید. در شماره ۶۰، شمارگان به ۱۱۰۰۰ نسخه می‌رسد.

۲۲. در دوره شانزدهم (سال تحصیلی ۸۱- ۸۰) برای اولین بار ویژه‌نامه ضمیمه چاپ می‌شود. بهار ۸۱ دارای دو مجله با شماره‌های ۶۱ و ۶۲ است که مجله دوم **ویژه‌نامه آرایه‌های ادبی** است.

۲۳. در شماره ۶۷ شمارگان به ۱۵۰۰۰ نسخه می‌رسد. در دوره‌های شانزدهم تا نوزدهم، چاپ ویژه‌نامه‌ها و ضمیمه‌ها (با شماره یا بدون شماره) رواج دارد.

۲۴. از شماره ۷۰ (پاییز ۸۳- آغاز دوره هجدهم) به تدریج، مجله به چاپ صرف مقاله‌های رسیده تمایل پیدا می‌کند. از این شماره به بعد، به غیر از یادداشت سردبیر و «یاد یاران» دکتر ذوالفقاری، مطالب کمی از سایر اعضای هیئت تحریریه به چاپ می‌رسد. از شماره ۷۷، یاد یاران هم حذف می‌شود.

نقطه بحرانی سوم: اختصاص حجم عمده مجله به مقاله‌ها

از آغاز دوره بیستم (سال تحصیلی ۸۶- ۸۵، شماره ۷۹) نشانه‌های بروز بحران سوم برای مجله نمایان می‌شود. غیر از یادداشت سردبیر و یکی دو صفحه‌ای که برای معلمان شاعر در نظر گرفته شده است، مابقی حجم مجله (حدود ۵۸ صفحه از ۶۴ صفحه) به مقاله‌های دریافتی اختصاص می‌یابد.

۲۵. جالب است که سردبیر در یادداشتی با عنوان **مقالات ارتقا یا ارتقای مقالات** از معضل سیلاب مقالات متوسط و ضعیف گلایه می‌کند. وی معلمان را به ارتقای مقالات دعوت می‌کند. درخواست کوتاه‌نویسی از دیگر تقاضاهای سردبیر مجله است.

۲۶. این وضعیت نه تنها ادامه پیدا می‌کند، بلکه بر شدت آن نیز افزوده می‌شود، به نحوی که دیگر مجله حتی با اختصاص بیش از ۹۰ درصد حجم صفحات به مقاله‌ها، باز هم پاسخگوی مقاله‌های دریافتی نیست. به اذعان سردبیر و مدیر داخلی مجله، نوبت چاپ مقاله‌ها به ۲ تا ۳ سال رسیده است.

۲۷. از شماره ۹۱ علاوه بر نام دکتر **حسین قاسم‌پورمقدم**، اسامی **فریدون اکبری شلدره‌ای** و **دکتر سید بهنام علوی مقدم**، دیگر اعضای گروه برنامه‌ریزی و تألیف زبان و ادبیات فارسی دفتر تألیف هم به اعضای هیئت تحریریه اضافه شده است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در سه بخش ارائه شده است:

اول- مقایسه قالب‌های نگارشی و مطبوعاتی فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی از شماره ۱ تا ۹۲ (ارزیابی درونی)

دوم- یافته‌های مربوط به پاسخ

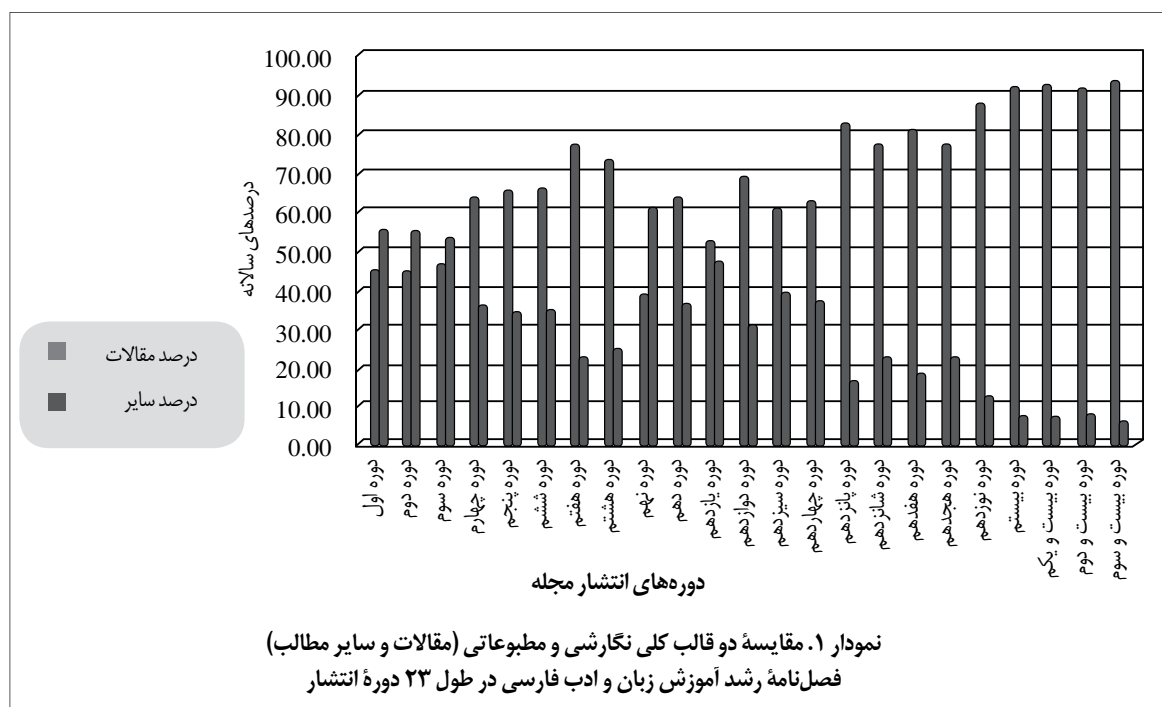
مصاحبه‌شوندگان درباره قالب‌ها و کیفیت نشریه

سوم- یافته‌های مربوط به پاسخ مصاحبه‌شوندگان درباره روند انتشار

مجله در طول سال‌های انتشار از قالب‌های مختلفی چون: سرمقاله، گفت‌وگو و میزگرد، مقاله، معرفی کتاب، شعر، متون ادبی و طنز، گزارش، ارتباط با مخاطبان و

موارد دیگری استفاده کرده است، اما نسبت بین این قالب‌ها یکسان نبوده است. به‌منظور سهولت امکان بررسی و با توجه به روند فعلی مجله که در آن مقاله‌ها غلبه بیشتری دارند، کلیه مطالب در دو قالب: ۱. مقاله؛ ۲. سایر مطالب دسته‌بندی شده‌اند. قسمت «سایر مطالب» شامل تمامی موضوعات مجله به‌غیر از مقاله‌هاست.

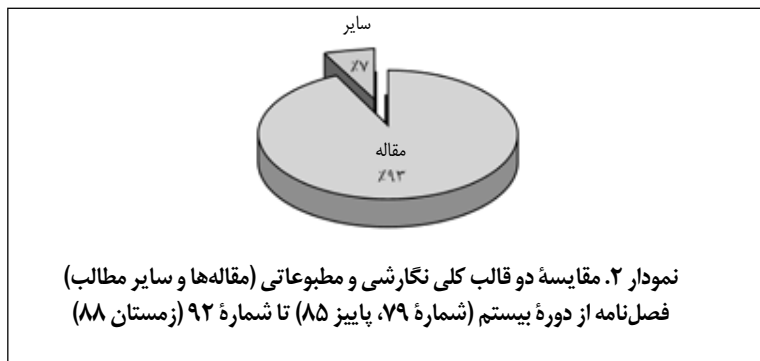
اول- مقایسه قالب‌های نگارشی و مطبوعاتی

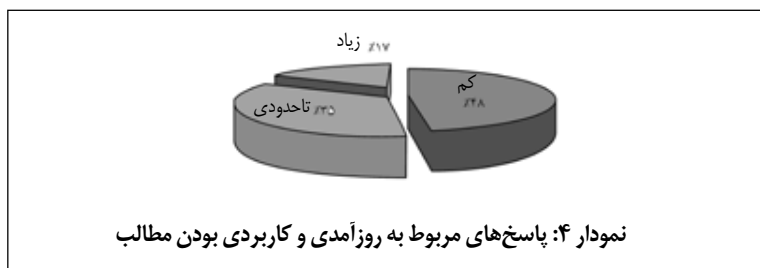
بحث و نتیجه گیری

براساس تجمیع دیدگاه‌های پاسخ‌دهندگان و مطالعات حاصل از بررسی تاریخچه فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی و همچنین یافته‌های حاصل از سایر ابزارها، نتایج زیر حاصل می‌شود:

۱. فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی از ابتدا با اهداف عمده دانش‌افزایی معلمان و ایجاد تعامل میان دبیران با گروه زبان و ادبیات فارسی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی انتشار یافته است. به نظر می‌رسد با انتقال به دفتر انتشارات کمک‌آموزشی، مجله به تدریج تا حدودی از اهداف اولیه فاصله می‌گیرد. با جدا شدن گروه تحریریه مجله از گروه تألیف کتاب‌های درسی، این فاصله بیشتر می‌شود.
۲. اگرچه طرح «اهداف، راهبردها و ساختار نشریات» برای هریک از مجلات رشد تکالیفی را مشخص کرده است، اما این طرح حد و حدود ارتباط مجلات تخصصی با گروه‌های تألیف کتاب‌های درسی را به روشنی بیان نمی‌کند. مجلات تخصصی بیش از آن که در خدمت آموزش و برنامه‌های آموزشی باشند، به دانش تخصصی موضوع مورد نظر می‌پردازند.
۳. در طول دوره‌های انتشار، مجله

دوم- پاسخ‌ها درباره کیفیت و قالب‌های نشریه

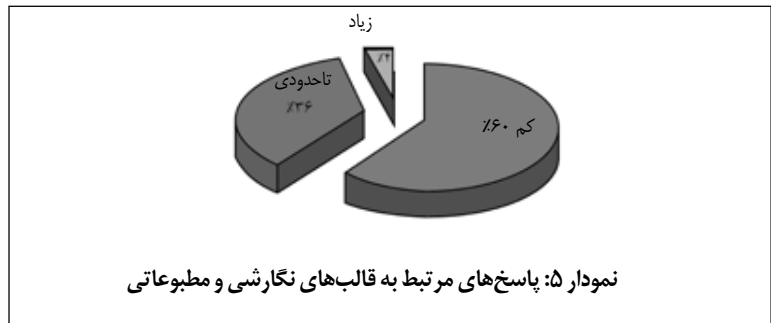

تحت تأثیر سلیقه‌های سردبیران و اعضای هیأت تحریریه قرار داشته و این نکته در همه ابعاد آن قابل مشاهده است. تغییرات در حد معمول، قابل انتظار است، اما افت‌وخیزهای مجله در امور فنی و محتوایی نشان‌دهنده نبود اصول و چهارچوب مشخص در انتشار مجله است.

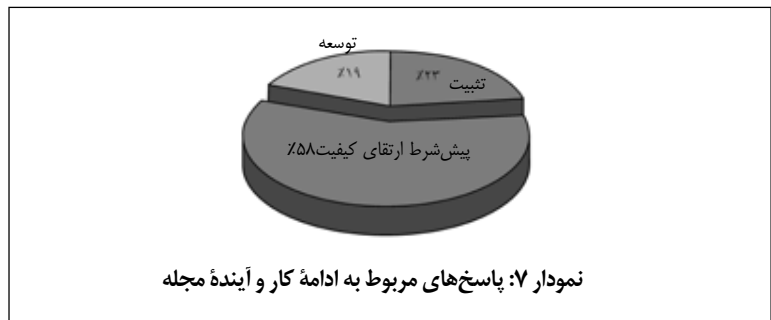
۴. مرور تاریخچه فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی بیانگر نکته‌های مثبت و شاخصی نیز هست، از جمله: حضور افراد نام‌آشنای ادبیات کشور در سال‌های گوناگون، چاپ ویژه‌نامه‌های ارزشمند، معرفی چهره‌های جدید از معلمان اهل قلم، یاد و گرامی‌داشت بزرگان با عناوین گوناگون و...

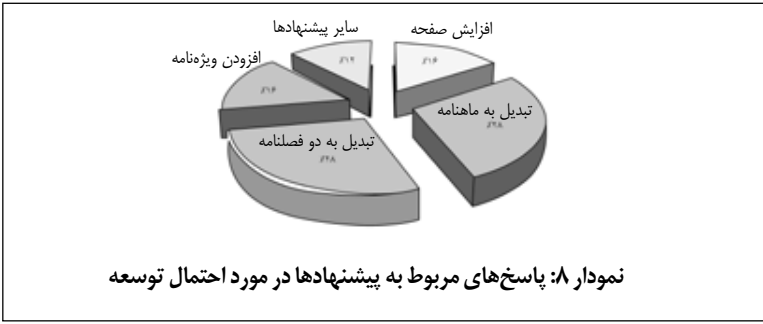
۵. قالب‌های نگارشی و مطبوعاتی فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی در طول سال‌ها و دوره‌های مختلف کم‌وبیش تغییر کرده است. آن‌چه در حال حاضر بیش‌تر به چشم می‌آید، از بین رفتن تنوع قالب‌ها و گرایش صرف مجله به چاپ مقاله‌هاست. به این ترتیب، مجله در سال‌های اخیر و به‌خصوص از دوره بیستم به بعد به صورت مجموعه‌ای از مقالات درآمده است.

۶. ضعف مطالب مربوط به روش‌های آموزش و تدریس در مجله مشهود است. سردبیر و مدیر داخلی مجله نیز به این

سوم- پاسخ‌ها درباره روند انتشار

مجله‌های تخصصی وضعیت مطلوبی دارد. ۱۰. براساس دیدگاه‌های افراد مصاحبه‌شونده، مطالب مجله با برنامه درسی و نیازهای معلمان منطبق نیست. اگرچه به موضوع‌های کتاب‌های درسی توجه دارد اما مطالب آن، همه بخش‌های برنامه درسی را به شکل مناسبی پوشش نمی‌دهد. از نظر نیازهای معلمان هم، مطالب مجله به‌طور عمده به نیازهای دانشی آنان توجه دارد و به موضوعات آموزش و روش تدریس کم‌تر می‌پردازد.

۱۱. با توجه به گستره زیرشاخه‌های ادبیات از یک‌سو و کارکردهای ادبیات در زندگی از سوی دیگر، مطالب مجله چندان روزآمد و کاربردی نیستند. تمرکز مجله بیشتر بر ادبیات کهن است و موضوعاتی مانند: ادبیات معاصر، ادبیات انقلاب اسلامی، ادبیات دفاع مقدس، ادبیات داستانی و ادبیات جهان، در مجله جایگاه شایسته‌ای ندارند. به عبارت دیگر، مطالب فصلنامه **رشد آموزش زبان و ادب فارسی** چندان با ویژگی‌ها و نیازهای زندگی امروز سازگار نیست و حتی در آن بخش که کارکردهای ادبیات کهن را بتواند امروزی کند، موفق عمل نکرده است. ۱۲. مجله به دلایلی که عنوان شد، در مورد قالب‌های نوشتاری و مطبوعاتی، خود را به‌صورت عمده به قالب مقاله محدود کرده

بحرانی اول و دوم، سرگردانی یا عدم انتشار مجله است. اما در نقطه بحرانی سوم، مجله با معضل انبوه مقالات مواجه است. به این ترتیب، بحران در درون مرحله چهارم قرار می‌گیرد، چرا که انتشار مجله ادامه دارد ولی مجله دیگر پاسخگوی انبوه مقالات رسیده نیست. ریشه‌های بحران سوم از آغاز دوره هجدهم (پاییز ۸۳) قابل تشخیص بوده و در سال‌های بعد نمایان شده و شدت یافته است. در طی این مدت، گردانندگان مجله افزایش صفحات در شکل‌های مختلف را به‌عنوان تنها راه خروج از بحران دنبال کرده‌اند. ۹. نظم آماده‌سازی و انتشار مجله در سال‌های اخیر موضوعی قابل توجه و مثبت است. **فصلنامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی** در زمان‌های مقرر تنظیم و برای چاپ آماده می‌شود و از این لحاظ، بین

موضوع اذعان داشته و آن را ناشی از فقر روش در نزد معلمان و کمبود نویسنده در این زمینه‌های دانند. جای این سؤال وجود دارد که: چاپ مقاله‌هایی که به‌طور عمده در حوزه «ادب فارسی» هستند، چه مشکلاتی از دیرباز ادبیات در حوزه‌های «زبان فارسی»، «روش تدریس» و «برنامه‌های آموزشی» را برطرف می‌کند؟ ۷. عدم تألیف مقاله توسط اعضای هیئت‌تحریریه و سایر افراد شاخص در حوزه زبان و ادب فارسی، ضعف دیگر مجله است. در وضع موجود، نقش اعضای هیئت‌تحریریه مجله به داورى مقاله‌ها تقلیل یافته و ایفای هرگونه نقش مؤثرتر به افزایش حجم صفحات مجله منوط شده است. ۸. برای مجله سه نقطه بحرانی نیز در نظر گرفته شده است. شاخصه نقطه‌های

تاریخچه فصلنامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی بیانگر نکته‌های مثبت و شاخصی نیز هست، از جمله: حضور افراد نام‌آشنای ادبیات کشور در سال‌های گوناگون، چاپ ویژه‌نامه‌های ارزشمند، معرفی چهره‌های جدید از معلمان اهل قلم، یاد و گرامی داشت بزرگان

ویژه‌نامه‌ها هم مورد توجه قرار دارد.

نکته مهم این است کسانی که از امکان توسعه مجله صحبت کرده‌اند، آن را نه فقط به‌عنوان راه برون‌رفت از بحران انبوه مقاله‌ها، بلکه گزینه‌ای برای روند انتشار مناسب یا ارتقای کیفیت مطرح کرده‌اند.

۱۶. یک موضوع بسیار مهم، جایگاه **زبان فارسی** هم در مجموعه فعالیت‌های دفتر انتشارات کمک‌آموزشی و هم در فصلنامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی است. حتی به اذعان گردانندگان مجله، در حال حاضر توجه درخور و شایسته‌ای به موضوع زبان فارسی نمی‌شود. که دلایل عمده آن عبارت‌اند از:

- غلبه کامل مقالات ادبیات فارسی،
- کمبود نویسندگان در زمینه زبان فارسی،

شمارگان ۲۰-۱۵ هزار نسخه در وضعیت فعلی، مناسب به نظر می‌رسد اما در صورت گسترش تعامل‌ها شاید کافی نباشد.

سوم- با توجه به محدود شدن مطالب مجله به قالب مقاله، مجله به جنبه‌های اطلاع‌رسانی و ارتباط با نهادهای ادبی کشور مانند فرهنگستان و امثال آن توجه چندانی ندارد.

۱۴. در خصوص آینده مجله و امکان توسعه آن، یک پیشنهاد کلی وجود دارد:

بازنگری عمده و ارتقای کیفیت به‌عنوان پیش‌شرط اصلی در مورد هر گونه تصمیم‌گیری برای امکان توسعه.

به این ترتیب، نظر کلی آن است که چه وضع موجود یعنی انتشار فصلنامه‌ای ادامه یابد و چه هر گونه بحثی برای امکان توسعه وجود داشته باشد، در هر صورت مجله نیاز به بازنگری عمده دارد. به نظر می‌رسد افزایش صفحات مجله به هر شکل اعم از تبدیل به ماهنامه یا دو فصلنامه، تنها راهی برای برون‌رفت از بحران انبوه مقالات است، ولی نمی‌تواند راهی مناسب برای ارتقای کیفیت باشد.

۱۵. در مورد امکان توسعه فصلنامه رشد زبان و ادب فارسی دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. تبدیل به ماهنامه یا دوفصلنامه، به نسبت سایر موارد از استقبال بیشتری برخوردار است. افزایش صفحات و افزودن

و امکان استفاده از قالب‌های متنوع دیگر به افزایش صفحات منوط شده است. به این ترتیب، مجله جاذبه‌های ژورنالیستی زیادی برای مخاطبان ندارد و تنها می‌تواند برای عده‌ای از دبیران علاقه‌مند جذاب باشد.

درباره امور هنری و گرافیکی مجله، با در نظر گرفتن امکانات و محدودیت‌ها، می‌توان وضعیت را رضایت‌بخش توصیف کرد؛ اگرچه انتظارات بالاتری وجود دارد. بخشی از این انتظارات به سیاست‌ها و برنامه‌های دفتر انتشارات کمک‌آموزشی در مورد نوع کاغذ و چاپ، تنوع رنگ، ارتقای سطح هنری و گرافیکی مجلات و غیره وابسته است.

۱۳. از نظر ارتباط و تعامل با نهادهای علمی و آموزشی مرتبط چند نکته قابل ذکر است:

اول- اگرچه به نظر می‌رسد مجله تعامل خوبی با دبیران ادبیات دارد، ولی نباید فراموش کرد که تعداد دبیران ادبیات در کشور زیاد است و آن‌هایی که برای مجله مقاله می‌فرستند، شاید بخش محدودی از دبیران باشند. علاوه بر آن، طبق روند معمول، اموری مانند مقاله‌نویسی، علاقه‌مندان و مشتری‌های خاص خود را دارد.

دوم- زبان و ادبیات فارسی موضوعی بسیار گسترده است و در کشور نهادهای زیادی در این باره کار می‌کنند. بنابراین اگرچه

- دشواری‌های ناشی از جنبه‌های تخصصی و میان‌رشته‌ای زبان فارسی. با توجه به نقش دفتر انتشارات کمک‌آموزشی در برنامه‌های آموزشی و براساس طرح «اهداف، راهبردها و ساختار نشریات رشد» مصوب شورای هماهنگی علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی که بر تقویت همبستگی اجتماعی و هویت دینی و ملی تأکید دارد، انتظارات بیشتری از دفتر در مورد احیا و ارتقای جایگاه زبان فارسی می‌رود. از نگاهی وسیع‌تر دفتر انتشارات کمک‌آموزشی می‌تواند در جریان‌سازی توجه به زبان فارسی، بررسی و تحلیل مشکلات و اصلاح آسیب‌ها و کاستی‌ها، در کل فضای مطبوعاتی کشور مؤثر باشد.

۱۷. با وجود تأکید گرداندگان مجله به اجتناب از ورود به جنبه‌های ژورنالیستی، نباید فراموش کرد که در هر حال **فصل‌نامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی** یک مجله است و وقتی تعریف مجله بر آن مصداق دارد، ناچار باید به جاذبه‌های ژورنالیستی در حد شأن خود توجه داشته باشد.

پیشنهادها

بر مبنای یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری، پیشنهادها از چهار بعد ارائه می‌شوند:

اول- دفتر انتشارات کمک‌آموزشی

۱. تحلیل و ارزیابی محتوای مجله‌های رشد براساس طرح «اهداف، راهبردها و ساختار نشریات رشد» و منشور مجلات
۲. گسترش تعامل‌های درون‌سازمانی و اتخاذ راهکارهای عملی و منطقی برای این امر
۳. بازنگری در اهداف انتشارات فصل‌نامه‌های تخصصی
۴. توجه بیشتر به فصل‌نامه‌های تخصصی در جنبه‌های علمی و اجرایی
۵. بازتعریف نوع ارتباط مجله‌های تخصصی با گروه‌های برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی
۶. تعیین چهارچوب‌هایی برای تعیین اعضای هیئت‌تحریریه‌های فصل‌نامه‌های تخصصی
۷. ارزیابی و تحلیل کیفیت مجله‌ها در موقعیت‌های زمانی مشخص و دخالت و تصمیم‌گیری به‌موقع در مورد روند انتشار آنها
۸. فعال‌سازی روش‌های الکترونیکی برای عرضه مطالب مجلات و تعامل بیشتر با مخاطبان
۹. توجه جدی و بیشتر به موضوع زبان فارسی به صورت عام و خاص (عام در همه مجلات و خاص در مورد فصل‌نامه رشد

آموزش زبان و ادب فارسی).

دوم- بازنگری درونی

- یک دیدگاه کلی در مورد مجله، بازنگری عمده و ارتقای کیفیت است. پیشنهادهای زیر برای این بعد وجود دارند:
۱. تغییر در اعضای هیئت‌تحریریه و ورود افرادی از گروه‌هایی چون: دبیران ادبیات، کارشناسان رسانه و حوزه‌های مرتبط با زبان فارسی با نگرش میان‌رشته‌ای
 ۲. بازنگری در اهداف و سیاست‌های مجله و اعلام عمومی به‌منظور اطلاع مخاطبان از خط‌مشی و برنامه‌های مجله و هماهنگ کردن خود با آنها
 ۳. ایفای نقش فعال‌تر اعضای هیئت‌تحریریه در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مجله به جای ایفای صرف نقش داوری مقاله‌ها
 ۴. تنوع بخشی به قالب‌های نگارشی و مطبوعاتی با درج مطالبی چون: گزارش، گفت‌وگو، میزگرد، طنز، پاسخ به نامه‌ها، خبر، متون ادبی، شعر و...
 ۵. سفارش مقاله‌ها و هم‌چنین تألیف مقاله‌هایی توسط اعضای هیئت‌تحریریه در حوزه‌های زبان و ادب فارسی با در نظر

یک دوره اولویت نهایی است.

چهارم- زبان فارسی

۱. انتشار فصلنامه «رشد آموزش زبان فارسی» نه به عنوان راه حل برون رفت از بحران انبوه مقالات، بلکه به عنوان ضرورتی بنیادی و مستقل باید مورد توجه قرار گیرد. در صورت چنین اقدامی، اولاً باید ملاحظات میان رشته‌ای مدنظر باشد و ثانیاً گروه و ترکیب جدیدی به عنوان گردانندگان مجله انتخاب شوند. البته بهتر است در هر دو گروه ادب فارسی و زبان فارسی، اعضای مشترکی وجود داشته باشند.
۲. اختصاص بخش مشخصی از فصلنامه فعلی به موضوع آموزش زبان فارسی با سفارش مقاله‌ها و تألیف مقاله‌هایی توسط اعضای هیئت تحریریه، اولویت بعدی است.
۳. چاپ یک یا دو شماره ویژه‌نامه آموزش زبان فارسی در هر دوره می‌تواند یکی از اقدامات حداقلی باشد.
۴. بسیار ضروری است که به موضوع آموزش زبان فارسی به صورت عمومی و در همه دوره‌های آموزشی توجه شود. این نکته می‌تواند هم در ویژه‌نامه‌های پیشنهادی اعمال شود و هم در مجله‌های رشد بزرگ سال بخشی به آن اختصاص یابد.

تخصصی، بر استمرار روند انتشار فصلنامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی به شکل فعلی تأکید می‌شود.

۲. مناسب است حداقل برای دو تا سه سال، کتاب سال «زبان و ادب فارسی» شامل بهترین مقالات دریافتی به همراه مقاله‌های تخصصی سفارشی دیگر در حد ۳۰۰ صفحه چاپ شود.
۳. چاپ یک یا دو ویژه‌نامه با موضوعات مشخص در هر دوره، که می‌تواند تا حدی در رفع بحران انبوه مقالات مؤثر باشد.
۴. هدایت و نظارت بر چاپ مجله‌هایی توسط گروه‌های آموزشی یا انجمن‌های علمی استان‌ها (در این مجله‌ها، مقاله‌های چند استان با رویکرد قومی و محلی مشترک امکان چاپ خواهند داشت.
- فصلنامه رشد آموزش زبان و ادب فارسی می‌تواند بخش عمده یا همه مقاله‌ها را تأمین کند).
۵. افزایش صفحات فصلنامه در حد ۲۵ درصد در محدوده زمانی دو تا سه سال هم می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.
۶. استفاده از روش‌های الکترونیکی برای عرضه مطالب و مقاله‌هایی که باید مدت زمان طولانی در نوبت انتظار بمانند، شیوه دیگری برای برون رفت از بحران است.
۷. انتشار آزمایشی مجله در ۸ شماره طی

گرفتن نیازهای معلمان و مقتضیات زمان عطرراحی فرم‌های نظرسنجی در مجله، هم برای اطلاع از بازخورد مطالب چاپ شده و هم برای دریافت دیدگاه‌ها و نیازهای خوانندگان.

۷. گسترش ارتباطات و تعامل با نهادهای علمی و آموزشی مرتبط با زبان و ادب فارسی متناسب با سیاست‌ها و برنامه‌های دفتر انتشارات کمک آموزشی.
 ۸. اتخاذ تصمیم شفاف و مشخص در مورد مقاله‌های مفصل و اعلام سیاست مجله در مورد چاپ یا عدم چاپ این نوع مقاله‌ها به جای خلاصه کردن آن‌ها.
 ۹. توجه متعادل به جنبه‌ها و زیرشاخه‌های مختلف ادبیات فارسی مانند: ادبیات کهن، ادبیات معاصر، ادبیات انقلاب اسلامی، ادبیات دفاع مقدس و....
 ۱۰. استفاده از جنبه‌های روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و فرهنگی ادبیات در زندگی امروز و توسعه کارکردهای عمومی ادبیات.
 ۱۱. استفاده از مباحث میان رشته‌ای در مورد زبان فارسی و توجه جدی‌تر به این حوزه.
- سوم- روند انتشار**
- نکات مربوط به این بعد به ترتیب اولویت تنظیم شده‌اند.
۱. با توجه به تعریف فصلنامه‌های